

کاربست نظریه قابلیت‌های محیط جهت خلوت‌گزینی ساکنین در مسکن معاصر؛ مطالعه موردي: آپارتمان‌های مسکونی کوتاه مرتبه در شهر تهران

آزاده رضایی^{*}, محمدرضا پورزرگر^{**}, حمید شالی امینی^{***}

۱۴۰۱/۰۸/۲۲

۱۴۰۲/۰۳/۳۰

تاریخ دریافت مقاله:

تاریخ پذیرش مقاله:

چکیده

امروزه با افزایش نرخ رشد جمعیت و بالا رفتن قیمت زمین و مسکن، مساحت آپارتمان‌های مسکونی در کلان‌شهرها کاهش یافته که منجر به تعرض به خلوت و حریم شخصی ساکنین آپارتمان‌ها گردیده است. با این حال از آنجایی که باید قابلیت‌های در محیط وجود داشته باشد که یک رفتار در آن محیط تحقق یابد، می‌توان از هر یک از قابلیت‌های موجود در محیط به‌منظور خلوت‌گزینی بهره جست. این پژوهش با رویکردی ترکیبی و بر اساس روش توصیفی - تحلیلی و پیمایشی به بررسی ماهیت خلوت و چگونگی تحقق آن از طریق نظریه قابلیت‌های محیطی می‌پردازد. در این پژوهش این پرسشن مطرح است که چگونه می‌توان از نظریه قابلیت‌های محیط به‌منظور خلوت‌گزینی ساکنین آپارتمان‌های مسکونی کوتاه مرتبه بهره جست؟ که به‌منظور پاسخ به پرسش اصلی تحقیق پس از مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی مبانی نظری، تعدادی نمونه مطالعاتی انتخاب و به بررسی وضع موجود در آنان از منظر امکان‌ستجوی کاربست نظریه قابلیت‌های محیط به‌منظور خلوت‌گزینی پرداخته شد. در ادامه بر اساس مؤلفه‌های تنظیم شده بر پایه مطالعات کتابخانه‌ای و وضع موجود در نمونه‌های مورد مطالعه، پرسشنامه‌های تخصصی در اختیار جامعه آماری متخصص قرار داده شد. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها در این بخش با استفاده از آزمون T-Test، فریدمن، تحلیل عاملی و روش مدل‌سازی معادلات ساختاری است که در این بخش از پژوهش از دو نرم‌افزار spss22 و smartpls3 استفاده شده است. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که بعد «فرهنگی - اجتماعی» با میانگین رتبه‌ای ۲/۴۳ بیشترین تأثیر را از منظر چگونگی خلوت‌گزینی و تحقق آن در مسکن از سوی ساکنین ایفا می‌کند. در ادامه بعد «کالبدی» با میانگین رتبه‌ای ۲/۰۱ و بعد معنایی با میانگین رتبه‌ای ۱/۵۶ به ترتیب بعد از بعد «فرهنگی - اجتماعی» بیشترین تأثیر را بر خلوت‌گزینی ساکنین آپارتمان‌های مسکونی کوتاه مرتبه ایفا می‌کند. بر اساس نتایج تحقیق، یکی از علل تنزل کیفیت خلوت‌گزینی ساکنین توجه صرف طراحان به ویژگی‌های عملکردی در طراحی و عدم توجه به ویژگی‌های فرهنگی و الگوهای رفتاری آنان است.

کلمات کلیدی: نظریه قابلیت محیط، خلوت، اجتماع‌پذیری، آپارتمان مسکونی کوتاه مرتبه.

* دانشجو دکتری تخصصی معماری، گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

** استادیار، گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

Moh.pourzargar@iauctb.ac.ir

*** استادیار، گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

این مقاله مستخرج از رساله دکتری معماری آزاده رضایی با عنوان «تبیین الگوی مفهومی به جهت ارتقاء کیفی جایگاه «خلوت» در آپارتمان‌های مسکونی کوتاه مرتبه در چهار دهه اخیر در شهر تهران» به راهنمایی دکتر محمدرضا پورزرگر و مشاوره دکتر حمید شالی امینی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی است.

مقدمه

امروزه در کلان‌شهرها با رشد روزافزون جمعیت و با توجه به محدودیت‌های ناشی از توسعه افقی شهر (محصور بودن بین ارتفاعات و موانع طبیعی) و مسئله صرفه اقتصادی (صرفه‌جویی ناشی از مقیاس) ضرورت توسعه عمودی و آپارتمان‌نشینی احساس می‌گردد (Bott, 2012: 25). تبدیل زندگی در مسکن تک خانواری با مفهوم خانه به زندگی در سبک زندگی و آپارتمانی، تغییر فرهنگی اساسی در سبک زندگی و الگوی معاشرت با همسایگان به وجود آورد، در شکل جدید همسایگی و زندگی در ارتفاع، مفاهیمی چون تعلق مکانی، فضای خلوت فردی و خانوادگی، و تعامل اجتماعی با دیگران تضعیف شد و گاه جایش را به زندگی فردی و انزواج اجتماعی داد (حیب زاده عمران و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۱۴). از دیدگاه روان‌شناسی محیطی، طبق نظر گیفورد و همکاران (۲۰۱۱)، محققان در سه سطح عمل می‌کنند: (۱) فرایندهای روان‌شناسخنی اساسی، مانند ادراک محیط، شناخت فضایی و شخصیت، به عنوان ساختاری برای ادراک تجربه و رفتار انسان، (۲) مدیریت فضای اجتماعی، مانند خلوت و فضای شخصی، قلمرویابی، ازدحام، حریم خصوصی و ...، و (۳) تعاملات انسانی (De macedo et al., 2022) که از منظر این پژوهش خلوت ساکنین مورد بررسی قرار می‌گیرد.

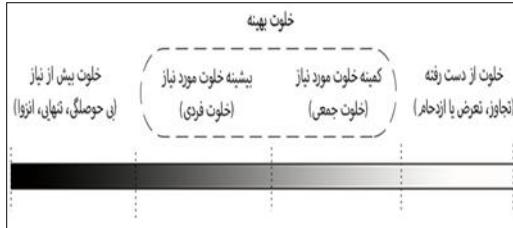
از طرفی، از نظر راپاپورت مفاهیمی چون انطباق، انعطاف و قابلیت شخصی‌سازی به‌ویژه در مقوله مسکن، نیاز اساسی است (Pallasmaa, 2009). قابلیت محیط نسبت ادراک شخص به محیط را مشخص می‌سازد. به این معنی که یک محیط با قابلیت‌هایی ممکن است -برای فرد با توجه به برخی از ویژگی‌های ساختاری و عملکردی او- مناسب باشد اما برای

دیگری نه. این کیفیت مختلف قابلیت‌های محیط است که آن را شکفت‌انگیز و بحث‌برانگیز می‌سازد (Heft, 2005: 123-124). در فضای داخلی فضاهای سکونتی، قابلیت‌های محیط، اشکال اجتماع‌پذیری را در داخل و خارج از خانه تغییر داده است (Nguyen, 2020). یکی از همین قابلیت‌ها میزان کنش‌های اجتماعی در محیط است، یا به تعبیری فضای اجتماع‌پذیر و اجتماع‌گریز (مولوی نجومی و همکاران، ۱۳۹۹: ۶۴) که فضای اجتماع‌پذیر قابلیت جمع کردن افراد به دور یکدیگر به منظور تأمین «خلوت جمعی» و نیز فضای اجتماع‌گریز که قابلیت تأمین «خلوت فردی» ساکنین را ایفا می‌کند. فقدان تعادل میان تنظیم خلوت فردی و جمعی ساکنین باعث سلب آسایش ساکنین، احساس ازدحام و تنزل رضایتمندی آنان از محل زندگی خود می‌گردد.

در یک جمع‌بندی، مسئله اصلی این پژوهش بر این مهم اشاره می‌کند که رشد روزافزون جمعیت در کلان‌شهرها (از جمله در شهر تهران) منجر به تحولات متعدد فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی گردید که نمود آن در سبک زندگی و کاهش مساحت آپارتمان‌ها آشکار است. کاهش مساحت آپارتمان‌ها باعث از بین رفتن نسیی سلسله‌مراتب‌ها، یکپارچگی قلمروها و عدم تفکیک میان فضاهای خصوصی، نیمه‌خصوصی و عمومی گردید. از آنجایی که رعایت نظام‌های فضایی و نیز حفظ تعادل در فواصل اجتماعی منجر به تنظیم سازوکار خلوت و تعامل اجتماعی ساکنین می‌شود، در واقع مشکلات و معضلات شکل‌گیری و تحقق خلوت حریم خصوصی در زندگی روزمره خانواده‌ها به‌ویژه مشکلاتی که با کمبود فضا همراه است بیش از پیش آشکار شده است (Merino et al., 2021). لذا یکی از معضلات اساسی در آپارتمان‌های مسکونی معاصر تضعیف نحوه خلوت گزینی ساکنین است. حال

(Adawi, 2019).

تأمین خلوت مطلوب برای ساکنان هر خانه و همسایگان، در روابط اجتماعی فی‌مایبن، افزایش تعاملات اجتماعی در فضا را نشان می‌دهد. پژوهشگران مراتی را بر مفهوم طیف گونه خلوت مرتبط دانسته‌اند. با توجه به این تعاریف و در موضوع خانه، در حداصل دو حد نهایی طیف خلوت، دو مفهوم «خلوت جمعی» و «خلوت فردی» قابل تعریف است. بر این اساس، خلوت فردی مجالی ایجاد می‌کند تا هویت فردی ساکنان خانه بر اساس تفاوت‌های آن‌ها شکل گیرد و خلوت جمعی فرصتی جهت تکوین هویت جمعی ایشان بر پایه اشتراکات میان آن‌ها تدارک می‌بیند (تصویر شماره ۱).

ت ۱. «خلوت فردی» و «خلوت جمعی» و جایگاه آن‌ها در طیف خلوت (مأخذ: خامنه‌زاده، ۱۳۹۶: ۳۴)

فضاهای اجتماع‌پذیر و اجتماع‌گریز

فضاهای اجتماع‌پذیر تأمین‌کننده بسیاری از فعالیت‌های مورداستفاده کاربران است (Lennard & Lennard, 1993). اجتماع‌پذیری، با برقراری تعامل و ارتباط اجتماعی بین بهره‌برداران در هر فضای جمعی مشترک یک معماری قابل حصول در تعامل با دیگران را به وجود می‌آورد (Forgas, 2000). در صورتی که فضای جمعی اجتماع‌گریز باشد، مردم را از هم دور می‌کنند (Osmand, 1957) (تصویر شماره ۲). میزان اجتماع‌پذیری فضا متأثر از عوامل گوناگون و پیچیده کالبدی، اجتماعی و فعالیتی است (شجاعی و پرتوی،

از آنجایی که بهره‌گیری از هر قابلیت در محیط، امکان ایجاد یک رفتار خاص برای کاربر آن محیط (به عنوان مثال خلوت‌گزینی) را فراهم می‌سازد، با بهره‌گیری از نظریه قابلیت‌های محیط می‌توان منجر به شکل گیری ایجاد فضاهای اجتماع‌پذیر و گریز به منظور تنظیم خلوت ساکنین شد.

بر اساس موارد ذکر شده، هدف اصلی این پژوهش کاربست نظریه قابلیت‌های محیط به منظور خلوت‌گزینی ساکنین آپارتمان‌های مسکونی کوتاه مرتبه است که به منظور نیل به هدف اصلی، باید به پرسش‌های زیر پاسخ داده شود:

۱. چه رابطه‌ای میان نظریه قابلیت‌های محیط و مقوله خلوت‌گزینی در مسکن وجود دارد؟
۲. وضع موجود در آپارتمان‌های مسکونی کوتاه مرتبه شهر تهران به منظور کاربست راهبردهای نظریه قابلیت‌های محیط به جهت خلوت‌گزینی چگونه است؟
۳. چه راهبردهایی را می‌توان به منظور خلوت‌گزینی در مسکن معاصر شهر تهران ارائه نمود؟

ادیبات موضوع تعاریف و مفاهیم

خلوت

مفهوم خلوت و حریم شخصی در فرهنگ‌های مختلف بسته به عوامل متعددی از جمله: «شخصیت‌ها، ایدئولوژی‌ها، بایدها و نبایدها و ارزش‌های افراد و جوامع» متفاوت است. حریم خصوصی و خلوت شخصی، حالتی است که (فرد یا گروه) از مشاهده یا شنیدن دیگران بدون نظارت آن‌ها، به‌ویژه در فضای شخصی خود (به عنوان مثال محل سکونتشان) آزاد باشد. این یک عامل اجتماعی و فرهنگی است، بنابراین شامل هر عملکردی است که فرد بخواهد در حریم شخصی خود بر اساس آن رفتار کند» (Al Birawi &

رفتار و اعمال کاربر می‌شود. درواقع قابلیت‌ها چیزی را در محیط تغییر نمی‌دهند، صرفاً عملکردی تغییر یا حرکت می‌کند (Kuoppa et al., 2019: ۱۳۸۶). از عوامل کالبدی مؤثر بر بعد اجتماع‌پذیری فضا هستند. توجه به اعتقادات، نماد، نشانه‌ها نیز در بسترها فرهنگی و اعتقادی موجب جمع شدن افراد و تعامل اجتماعی بین ساکنین شده است (Bacri و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۰). از سویی دیگر، ارتباط با طبیعت از طریق مصالح طبیعی یا حضور طبیعت را عاملی برای تقویت تعامل بین افراد دانسته‌اند (Bennet, 2012).

چیدمان فضا بر اساس الگوی رفتاری، دسترسی روشن، فعالیت‌های منطبق با محیط، وجود عناصر زیبایی‌شناسی در محیط، ایجاد مراواد اجتماعی، کاربرد اجتماعی، تعدد و توالی فضاهای ارتباط فضاهای عمومی و خصوصی (دهناد و همکاران، ۱۳۹۹: ۴۹) از عوامل فعالیتی تأثیرگذار بر بعد اجتماع‌پذیری فضا هستند.

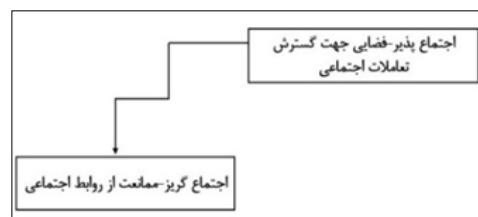

ت ۳. بر اساس نظریه قابلیت‌های محیطی افراد بر اساس انگیزه‌های درونی از قابلیت محیط استفاده می‌کنند. با اینکه آمفی‌تئاتر روباز محلی، فضایی برای جمع شدن است اما این فرد در این ساعت از روز در این آمفی‌تئاتر خلوت گزینی کرده است (مأخذ: شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۹: ۱۰۷)

در حوزه قابلیت‌های محیطی در فضاهای سکونتی، جنبه «بهره‌مندی از مقوله‌ها در محیط به عنوان ویژگی‌های کالبدی و عملکردی محیط» در نحوه انتخاب راهبردهای طراحی در فضای حائز اهمیت است که نقش چگونگی استفاده ساکنان از اشیاء را برای تعیین و تبیین قابلیت‌های محیطی مشخص می‌کند (Feijter & van Vliet, 2021).

چهارچوب نظری تحقیق

بر اساس دیدگاه راپاپورت (۱۹۶۷) «خلوت توانایی کنترل تعامل اجتماعی است و بسته به فرهنگ افراد

ت ۲. فضای اجتماع‌پذیر / اجتماع‌گریز (مأخذ: مولوی نجوى و همکاران، ۱۳۹۹: ۶۵)

قابلیت‌های محیط

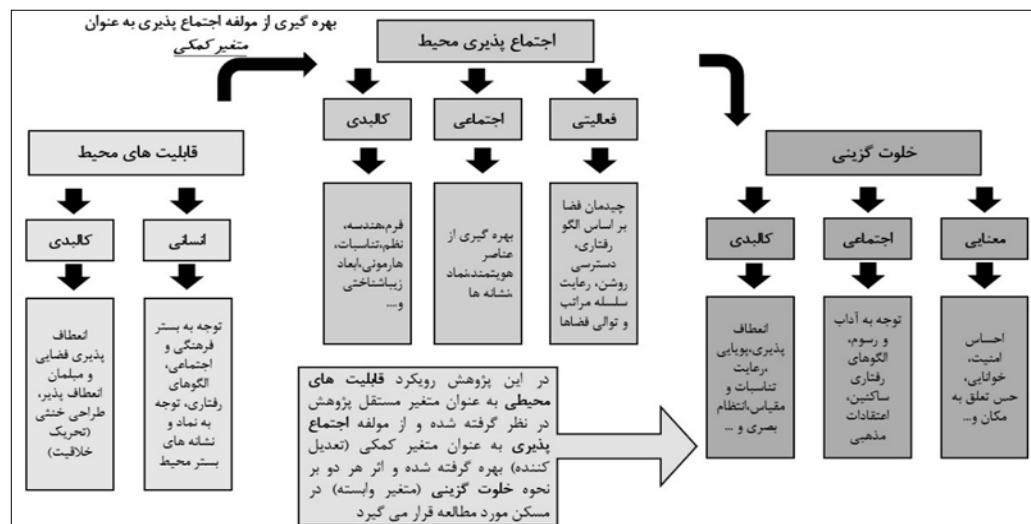
واژه قابلیت در فارسی معادل واژه Affordance در انگلیسی به کار می‌رود. اساس مفهوم قابلیت بر پایه رابطه بین محیط و کاربر و احتمال ایجاد عملی است که ممکن است منجر به ایجاد این رابطه گردد. ادراکات مردم نیز بر ماهیت مفهوم و شکل‌گیری قابلیت‌های محیطی نقشی اساسی دارد (Young & Cleveland, 2022).

قابلیت‌های موجود در محیط منجر به شکل‌گیری

خاص (به عنوان مثال خلوت و یا حس ازدحام) می‌شود. با توجه به آنکه هدف این پژوهش تحقق خلوت در فضاهای سکونتی است؛ با کاربست و بهره‌گیری از هریک از قابلیت‌های موجود در محیط (متغیر مستقل) امکان اجتماع‌پذیری/گریزی هرچه بیشتر در محیط فراهم می‌گردد (متغیر تعدیل کننده) که درنهایت بر چگونگی و کیفیت خلوت‌گزینی ساکنین تأثیر می‌گذارد (متغیر وابسته). از طرفی تمرکز پژوهش‌های پیشین عموماً بر جنبه‌های عملکردی و کالبدی فضا بر تحقق خلوت بوده و به جنبه‌های فرهنگی - اجتماعی، اقتصادی و مذهبی ساکنین توجه لازم مبذول نگردیده است. با این حال همان‌گونه که پیشتر نیز ذکر شد، یکی از دلایل اصلی عدم توجه به مقوله خلوت‌گزینی در مسکن تحولات اقتصادی، فرهنگی، مذهبی و ... در کلان شهرها است که منجر به تنزل مساحت آپارتمان‌ها و سایر شاخص‌های کالبدی گردیده است. لذا شاخص‌هایی چون مساحت ساختمان، طبقه، تعداد خانوارها یکسان و به عنوان متغیر کنترلی در نظر گرفته شده و اثر آن در این پژوهش بر سایر متغیرها ختشی است (تصویر شماره ۴).

تعریف می‌شود...». آلتمن (۱۹۷۵) نیز اذعان می‌دارد که «...خانه باید مرزی محکم و استوار میان فرد و دنیای بیرون او ایجاد کند و طراحی داخلی آن طوری باشد که هم رابطه معادل اعضای خانواده با طبیعت بیرون میسر باشد و هم تعامل افراد در داخل خانه تأمین شود...». درواقع خلوت‌گزینی رفتاری است که در سه بعد ادراکی و معنایی، اجتماعی و فرهنگی و نهایتاً کالبدی امکان تحقق را دارد. با این حال از نظر مایر و همکاران (۲۰۰۹)، قبل از اینکه یک رفتار دارای قابلیت بتواند رخداد، قابلیتی باید وجود داشته باشد (Maier et al, 2009). درواقع با بهره‌مندی از قابلیت‌های موجود در محیط می‌توان به پیش‌بینی و تحقق یک رفتار (به عنوان مثال خلوت‌گزینی) مطلوب دست یافت. پلز (۲۰۱۲) در تعریف قابلیت معتقد است که قابلیت‌ها «فرصت‌هایی برای فعالیت» هستند؛ یعنی درک ما از قابلیت‌ها می‌تواند همانند درک ما از فعالیت‌ها دقیق باشد (به نقل از نقدبیشی و همکاران، ۱۳۹۵: ۷۸).

بر اساس نظریات نظریه پردازان حوزه علوم رفتارشناسی محیط بهره‌گیری از هریک از قابلیت‌های موجود در محیط منجر به شکل‌گیری و تحقق یک رفتار

ت ۴. مدل مفهومی تحقیق

معرفی و بررسی نمونه‌های مطالعاتی

محدوده مطالعاتی این پژوهش شامل تعدادی از آپارتمان‌های مسکونی کوتاه مرتبه در شهر تهران است.^۱ بدین منظور برای تبیین نمونه‌ها از چهار منطقه شمال/جنوب/شرق و غرب تهران، یک آپارتمان به عنوان نمونه مطالعاتی در نظر گرفته شد. نمونه‌های مطالعاتی شامل چهار آپارتمان است که هریک در منطقه ۱ در شمال تهران (محدوده قیطریه)، منطقه ۵ در غرب تهران (محدوده پونک)، منطقه ۸ در شرق تهران (محدوده تهران‌پارس) و منطقه ۱۹ در محدوده جنوبی تهران (محدوده عبدالآباد) واقع شده‌اند. انتخاب نمونه‌های مطالعاتی از طریق مشورت با اساتید و متخصصین صورت گرفته است. یکی از اصلی ترین پیشفرضهای متخصصین در نحوه انتخاب و گزینش نمونه‌های مطالعاتی تمرکز بر ویژگی‌های فرهنگی - اجتماعی و مذهبی ساکنین در هر منطقه است. درواقع متخصصین اذعان می‌دارند که با توجه به تمرکز پژوهش‌های پیشین

بر لزوم توجه به معیار کالبدی و شاخص‌های وابسته به آن به منظور خلوت‌گزینی از جمله مساحت ساختمان، ابعاد، الگوهای طراحی، چیدمان و ... در این پژوهش تمرکز متخصصین در انتخاب نمونه‌های مطالعاتی بر معیار کالبدی نبوده و با انتخاب چهار ساختمان مسکونی در چهار منطقه مختلف از شهر تهران (با الگوهای رفتاری، فرهنگی، اجتماعی، مذهبی و اقتصادی مختلف) اهمیت این مهم بر چگونگی خلوت‌گزینی ساکنین با تکیه بر قابلیت‌های محیطی توسط محققین بررسی گردید. این مسئله‌ای است که تاکنون در پژوهش‌های پیشین موردنظرسی قرار نگرفته است؛ چراکه تمرکز پژوهش‌های پیشین عموماً بر عوامل کالبدی و شاخص‌های وابسته به آن بر چگونگی خلوت‌گزینی در مسکن بوده است. بر این اساس، تصاویر و نیز وضع موجود در محدوده مطالعاتی از منظر خلوت‌گزینی و نیز میزان رضایتمندی ساکنین مطابق با جدول شماره ۱ قابل ارائه است.

ج ۱. بررسی وضع موجود در نمونه‌های مطالعاتی از منظر قابلیت‌های محیطی به‌منظور

نمونه مطالعاتی	شرح وضع موجود از منظر قابلیت‌های محیطی	تصاویر
آپارتمان مسکونی واقع در منطقه ۱ (محدوده قیطریه)	یکپارچگی فضای داخلی و تجاوز به حریم شخصی خوابنایی و ادراک نامطلوب ساکنین از فضای داخلی آپارتمان عدم طراحی و چیدمان فضایی انعطاف‌پذیر حس تعلق به مکان نسبتاً پایین به فضای در میان ساکنین	
آپارتمان مسکونی واقع در منطقه ۱۹ (محدوده عبدالآباد)	عدم رعایت سلسله‌مراتب دسترسی عدم هماهنگی نحوه طراحی با ویژگی‌های فرهنگی و مذهبی منطقه (عدم رعایت اصل مجرمیت در فضا) مبلمان انعطاف‌پذیر عدم تفکیک فضاهای خصوصی، نیمه‌خصوصی و عمومی در طراحی آپارتمان	
آپارتمان مسکونی واقع در منطقه ۸ (محدوده تهران‌پارس)	رعایت نسبی سلسله‌مراتب دسترسی استفاده حداقلی از بناها و نگرش کاملاً عملکردگرایانه خلاقیت انداز و نواور نبودن طراح در طراحی فضاهای داخلی به جهت خلوت‌گزینی یکپارچگی فضاهای	
آپارتمان مسکونی واقع در منطقه ۵ (محدوده پونک)	یکپارچگی فضای داخلی و تجاوز به حریم شخصی و عدم تفکیک قلمروها وجود تراس در آپارتمان به عنوان فضایی مطلوب به جهت خلوت‌گزینی عدم وجود مبلمان و فضاهای انعطاف‌پذیر نبود تعادل مطلوب در طراحی فضاهای باز و بسته در داخل مسکن مساحت نسبتاً بالای آپارتمان و فرصتی جهت کاربری راهبردهای نظریه قابلیت‌های محیطی	

روش تحقیق

این پژوهش از منظر هدف کاربردی است چراکه هدف اصلی آن، تنظیم و تحقق خلوت ساکنین آپارتمان‌های مسکونی کوتاه مرتبه در شهر تهران از طریق راهبردهای موجود در نظریه قابلیت‌های محیطی است. به منظور تحقق هدف اصلی و پاسخ به پرسش‌های پژوهش، از روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و پیمایشی بهره گرفته شد. این پژوهش از نوع تحقیقات آمیخته و دارای دو بخش کیفی و کمی است. در بخش اول (کیفی) پژوهش به صورت توصیفی و نظری به بررسی و جمع‌آوری عوامل اثرگذار بر ارتقای خلوت‌گزینی از طریق نظریه قابلیت‌های محیطی پرداخته شد و بر اساس آن چهارچوب مفهومی تحقیق تنظیم گردید. در ادامه به منظور بررسی وضع موجود در آپارتمان‌های مسکونی کوتاه مرتبه، چند نمونه آپارتمان مسکونی به صورت تصادفی انتخاب گردید و از منظر خلوت‌گزینی و بهره‌گیری از راهبردهای موجود در نظریه قابلیت محیط از تکنیک سوات مورد تحلیل قرار گرفت. در ادامه و در بخش دوم (کمی) پژوهش بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای صورت گرفته و نیز مشاهدات میدانی در محدوده مطالعاتی، پرسش‌نامه بسته به منظور ارائه راهبردهای تخصصی در اختیار جامعه آماری متخصص قرار داده شد. جامعه آماری این

پژوهش شامل ۵۰ نفر از معماران و طراحان متخصص در حوزه طراحی، ساخت و اجرای آپارتمان‌های مسکونی در شهر تهران و نیز اساتید دانشگاهی متخصص در حوزه علوم روان‌شناسی محیط است. نحوه انتخاب جامعه آماری به صورت هدفمند است، چراکه این تکنیک امکان تعیین‌پذیری بیشتری را با توجه به حس اعتماد مشارکت‌کننده به دست می‌دهد. روش تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پرسش‌نامه‌ها با استفاده از آزمون T-Test، فریدمن، تحلیل عاملی و روش مدل‌سازی معادلات ساختاری است که در این Spss22 و Smartpls3 بخش از پژوهش از دو نرم‌افزار استفاده شده است.

یافته‌ها

بررسی پایایی گویه‌های پژوهش

در ابتدا باید ضرایب گویه‌ها و پایایی مقیاس‌های انتخابی برای اندازه‌گیری متغیرهای مکنون بررسی شود. طبق جدول شماره ۲، میزان بارهای عاملی و ضرایب معناداری بین گویه‌های هر سازه تعیین شده است که ضریب t بالای ۱/۹۶ نشان می‌دهد ارتباط معناداری بین گویه‌ها و مؤلفه‌ها وجود دارد. پایایی آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی بالاتر از ۰/۷ نشانگر پایایی قابل قبول است (داوری و رضازاده، ۱۳۹۳: ۹۳) که در این پژوهش همه گویه‌ها پایایی مطلوبی دارند.

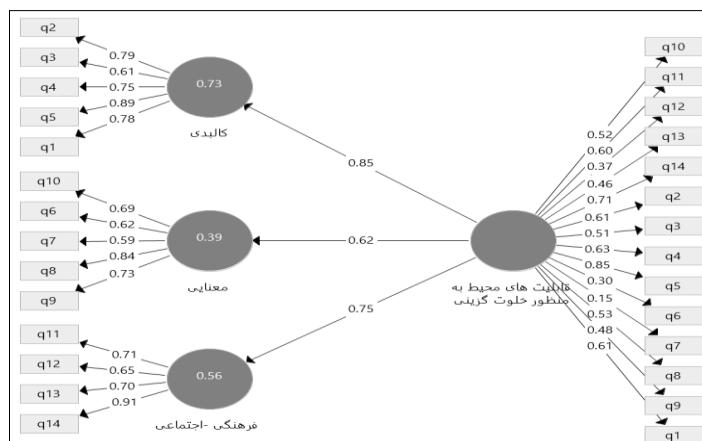
ج. ۲. ضرایب گویه‌ها و ضرایب پایایی‌های متغیرها

متغیرهای پنهان		متغیرهای آشکار		گویه	ابعاد	متغیر
پایایی ترکیبی	آلفای کرونباخ	ضریب معناداری	بار عاملی			
۰/۸۷۵	۰/۸۲۰	۱۴/۲۲۱	۰/۷۷۷	چیدمان مبلمان	کالبدی	قابلیت‌های محیط به منظور خلوت‌گزینی
		۱۱/۴۷۳	۰/۷۸۸	فرم، هندسه، هماهنگی و هارمونی		
		۸/۱۱۲	۰/۶۰۸	رعایت ابعاد زیباشناسانه محیط		
		۱۸/۲۳۲	۰/۷۴۶	طراجی انعطاف‌پذیر		
		۴۹/۲۴۶	۰/۸۸۶	رعایت سلسه‌مراتب دسترسی		
۰/۸۲۵	۰/۷۵۶	۲/۶۵۱	۰/۶۱۸	احساس امنیت و آرامش	معنابی	
		۲/۴۸۱	۰/۵۸۶	بهره‌گیری از عناصر هویت‌منا، تمادن و نشانه		
		۵/۷۱۰	۰/۸۴۳	خوانایی محیط		
		۶/۶۲۵	۰/۷۲۹	ایجاد انگیزه‌های حضور در فضا		

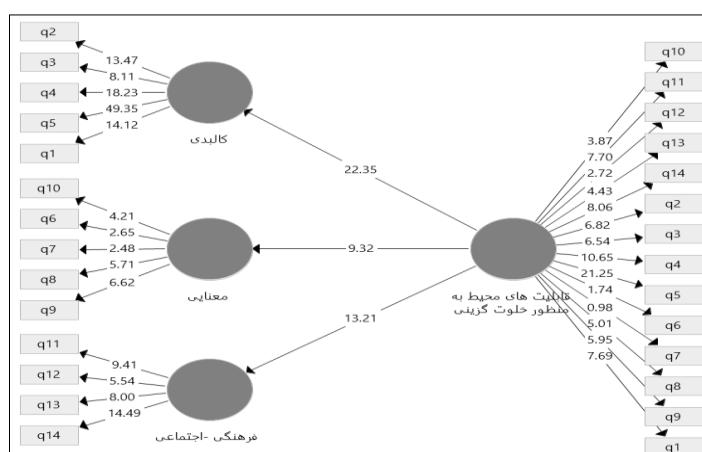
		۴/۲۱۴	۰/۶۹۳	ارتباط با طبیعت		
۰/۸۳۳	۰/۷۳۴	۹/۴۰۸	۰/۷۰۸	بررسی ویژگی‌های فرهنگی ساکنین منطقه	فرهنگی-اجتماعی	
		۵/۵۴۲	۰/۶۴۹	توجه به الگوهای رفتاری ساکنین		
		۷/۹۹۶	۰/۷۰۰	توجه به اعتقادات مذهبی		
		۱۴/۴۹۲	۰/۹۰۹	توجه به ویژگی‌های جغرافیایی منطقه		
۰/۸۴۶	۰/۸۰۵					مجموع

مربوطه می‌توان به بررسی معنی دار آثار بین سازه‌های تحقیق پرداخت. به منظور بررسی معنی داری ضرایب مسیر از روش بازنمونه گیری در حالت ۱۰۰۰ نمونه که در روش حداقل مربعات جزئی توصیه شده (داوری و رضازاده، ۱۳۹۳: ۱۰۱) استفاده شد. نتایج در تصاویر شماره ۵ و ۶ نشان می‌دهد که مدل از اعتبار خوبی برخوردار است.

پس از انجام تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول و استخراج گویه‌های حائز بار عاملی معنادار، نسبت به بررسی پایابی و روانی گویه‌ها اقدام گردید. بنابراین، با استفاده از مدل ساختاری روابط بین سازه‌ها به لحاظ علی مورد بررسی قرار گرفت. درواقع با در نظر گرفتن نتایج بررسی روابط بین سازه‌ها با استفاده از ضریب

ت ۵. بار عاملی و ضریب تعیین مدل اندازه‌گیری

ت ۶. ضرایب معناداری آزمون ۴ مدل اندازه‌گیری

است که بر اساس این ملاک مدل باید نشانگرهای متغیرهای مکنون درونزا انعکاسی را پیش‌بینی کند. مقادیر مثبت و بالای صفر نشان می‌دهند که مقادیر مشاهده شده خوب بازسازی شده‌اند (طباطبائی و جهانگرد، ۹۸: ۱۳۹۵) و می‌توان گفت مدل ساختاری از کیفیت مناسبی برخوردار است. شاخص نیکوی برازش که توسط تنهاوس و همکاران^۴ (۲۰۰۴) ابداع شد و طبق فرمول زیر محاسبه می‌شود. سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ را به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی معرفی نمودند که بر اساس محاسبه صورت‌گرفته شاخص نیکوی برازش مدل به شرح زیر می‌باشد:

(جدول شماره ۴).

$$\text{ضریب تعیین} \times \text{روایی همگرا} = \text{نیکوی برازش مدل}$$

$$= \sqrt{0.53 \times 0.56} = 0.545$$

ج. ۳. روایی و اگرا به روش بارهای عاملی متقابل

گویه‌ها	مقدار	کالبدی	معنایی	فرهنگی - اجتماعی
چیدمان مبلمان	۰/۱۳۵	۰/۷۷۷	۰/۳۰۹	
فرم، هنر، هماهنگی و هارمونی	۰/۲۷۰	۰/۷۸۸	۰/۱۸۳	
رعایت ابعاد زیباشسانه محیط	۰/۲۲۸	۰/۶۰۸	۰/۲۱۲	
طرافقی اعطا‌پذیر	۰/۱۵۶	۰/۷۴۶	۰/۳۷۷	
رعایت سلسه‌مراتب دسترسی	۰/۳۵۵	۰/۸۸۶	۰/۵۶۳	
احساس امنیت و آرامش	۰/۶۱۸	-۰/۱۸	۰/۲۱۴	
بهره‌گیری از عناصر هویت‌مندانه نماد و نشانه	۰/۵۶	-۰/۱۳۴	۰/۴۱	
خواهانی محیط	۰/۸۴۳	۰/۶۶۶	۰/۲۱۸	
ایجاد انگیزه‌های حضور در فضا	۰/۷۲۹	۰/۳۴۳	۰/۸۳	
ارتباط با طبیعت	۰/۶۹۳	۰/۳۰۵	۰/۲۵۱	
بررسی ویژگی‌های فرهنگی ساکنین منطقه	۰/۹۵	۰/۴۹۹	۰/۷۷۸	
توجه به الگوهای رفتاری ساکنین	۰/۲۸۲	۰/۱۳	۰/۶۴۹	
توجه به اعتقادات مذهبی	۰/۱۲۵	۰/۲۴۵	۰/۷۰۰	
توجه به ویژگی‌های چگرافیایی منطقه	۰/۲۶۴	۰/۴۵۲	۰/۹۰۹	

ج. ۴. شاخص‌های کیفیت مدل ساختاری متغیرهای درونزا

نیکوی برازش	قدرت پیش‌بینی Q^2			ضریب تعیین	روایی همگرا	متغیرهای مکنون و استه
	$Q^2 = 1 - SSE/SSO$	SSE	SSO			
۰/۵۵۴	۰/۳۹۳	۳۰۲/۳۷۷۴	۵۰۰/۰	۰/۷۲۷	۰/۵۸۷	کالبدی
	۰/۱۵۸	۴۲۰/۹۲۰	۵۰۰/۰	۰/۵۵۵	۰/۴۹۰	معنایی
	۰/۲۸۳	۲۸۶/۸۵۸	۴۰۰/۰	۰/۳۹۰	۰/۵۶۰	فرهنگی - اجتماعی
	-	۱۴۰۰/۰	۱۴۰۰/۰		۰/۵۰۲	قابلیت‌های محیط به منظور خلوت‌گزینی

بررسی روایی و اگرای متغیرهای پژوهش

طبق نتایج حاصل در جدول شماره ۳، میزان همبستگی بین شاخص‌های یک سازه با آن سازه و میزان همبستگی بین شاخص‌های یک سازه با سازه‌های دیگر مقایسه شده است. مقدار همبستگی میان شاخص‌ها با سازه‌های مربوط به خود (اعداد رنگی ماتریس) از همبستگی میان آن‌ها و سایر سازه‌های بیشتر است که این مطلب گواه مناسب بودن روایی و اگرای بارهای عاملی متقابل^۳ است (طباطبائی و جهانگرد، ۹۷: ۱۳۹۵).

بررسی شاخص نیکوی برازش

کیفیت مدل ساختاری توسط شاخص قدرت پیش‌بینی Q^2 نیز محاسبه شد. هدف این شاخص بررسی توانایی مدل ساختاری در پیش‌بینی کردن به روش چشم‌پوشی^۳

آزمون t متغیرهای تحقیق

برای بررسی وضعیت متغیرهای مورد مطالعه از آزمون t یک نمونه‌ای استفاده شد. نتایج حاصل از این آزمون در جدول شماره ۵ آورده شده است. برای امتیازدهی، میانگین مجموع نمرات سوالات هر مؤلفه به عنوان مبنای در نظر گرفته شد و با توجه به طیف پنج درجه‌ای لیکرت نقطه برش طیف میانی پرسش‌نامه، ۲ بود که در پژوهش حاضر معیار مقایسه میانگین بدین صورت بود که میانگین تجربی (۳/۱-۱) در سطح نامطلوب و (۳/۱-۵) در سطح مطلوب ارزیابی شد؛ بنابراین میانگین ملاکی در سطح مطلوب برابر با ۳/۱ است (جدول شماره ۵).

در جدول شماره ۵ با استفاده از آزمون فریدمن اولویت گویه‌های بعد فرهنگی - اجتماعی به ترتیب اهمیت گزارش شد؛ بنابراین اهمیت گویه «بررسی ویژگی‌های فرهنگی ساکنین منطقه» و گویه «توجه به الگوهای رفتاری ساکنین» به ترتیب به عنوان رتبه نخست و آخر معرفی شدند. معناداری ضریب خی دو آزمون فریدمن نشان از وجود اهمیت و اولویت در سطح گویه‌های بعد معتبری دارد.

ج. ۵. آزمون t وضعیت گویه‌های قابلیت‌های محیط به منظور خلوت‌گزینی

آزمون فریدمن		میانگین ملاکی = ۳/۱ df=۴۹					متن گویه	گویه	ابعاد
رتبه	میانگین رتبه	معناداری	T	تفاوت میانگین	میانگین تجربی				
۱	۳/۷۶	۰/۰۰	۱۱/۱۸	۱/۱۲	۴/۲۲	چیدمان مبلمان	کالبدی	۹۱	کالبدی
۴	۲/۵۰	۰/۱۴	۱/۴۸	۰/۱۸	۳/۲۸	فرم، هنر، هماهنگی و هارمونی		۹۲	
۵	۱/۸۸	۰/۰۷	-۱/۸۳	-۰/۲۴	۲/۸۶	رعایت ابعاد زیباشناسانه محیط		۹۳	
۲	۳/۶۲	۰/۰۰	۱۰	۱	۴/۱۰	طراحی انعطاف‌پذیر		۹۴	
۳	۳/۲۴	۰/۰۰	۵/۹۵	۰/۷۶	۳/۸۶	رعایت سلسله‌مراتب دسترسی		۹۵	
۰/۰۰ = معناداری	۶۱/۰۰ = خی دو	۰/۰۰	۱۱/۱۴	۰/۰۵	۳/۶۶	مجموع			
۳	۳/۰۳	۰/۰۰	۳/۱۲	۰/۴۲	۳/۵۲	احساس امنیت و آرامش		۹۶	
۲	۳/۴۶	۰/۰۰	۶/۴۰	۰/۷۴	۳/۸۴	بهره‌گیری از عناصر هویت‌مند، نماد و نشانه		۹۷	
۱	۲/۱۸	۰/۰۰	۱۲/۲۲	۱/۲۲	۲/۳۲	خواهانی محیط		۹۸	
۴	۲/۵۴	۰/۴۰	۰/۸۵	۰/۱۰	۳/۲۰	ایجاد انگیزه‌های حضور در فضا		۹۹	
۵	۱/۷۹	۰/۰۰	-۴/۱۲	-۰/۵۰	۲/۶۰	ارتباط با طبیعت	معنایی	۹۱۰	معنایی
۰/۰۰ = معناداری	۷۷/۰۹ = خی دو	۰/۰۰	۸/۳۳	۰/۴۰	۳/۵۰	مجموع			
۱	۳/۰۵	۰/۰۰	۱۳/۳۲	۱/۲۴	۴/۷۴	بررسی ویژگی‌های فرهنگی ساکنین منطقه		۹۱۱	
۴	۱/۸۴	۰/۱۲	۱/۶۰	۰/۲۰	۳/۷۰	توجه به الگوهای رفتاری ساکنین		۹۱۲	
۳	۲/۰۷	۰/۰۰	۴/۰۱	۰/۴۶	۳/۵۶	توجه به اعتقادات مذهبی		۹۱۳	
۲	۳/۰۴	۰/۰۰	۱۲	۱/۲۰	۲/۳۰	توجه به ویژگی‌های جغرافیایی منطقه	فرهنگی - اجتماعی	۹۱۴	فرهنگی - اجتماعی
۰/۰۰ = معناداری	۴۵/۷۷ = خی دو	۰/۰۰	۱۳/۹۸	۰/۷۸	۳/۸۸	مجموع			
		۰/۰۰	۲۰/۳۶	۰/۰۸	۳/۶۸		Mجموع		

ج. آزمون t و ضعیت ابعاد قابلیت‌های محیط به‌منظور خلوت‌گزینی

رتبه	آزمون فریدمن	میانگین رتبه	معناداری	T	df=۴۹ ۳/۶۷ = میانگین ملاکی	تفاوت میانگین میانگین تجزیی	ابعاد	متغیر
۲	۲/۰۱	۰/۰۰	۱۱/۱۴	۰/۵۶	۳/۶۶	کالبدی	قابلیت‌های محیط به‌منظور خلوت‌گزینی	
۳	۱/۵۶	۰/۰۰	۸/۳۳	۰/۴۰	۳/۵۰	معنایی		
۱	۲/۴۳	۰/۰۰	۱۳/۹۸	۰/۷۸	۳/۸۸	فرهنگی - اجتماعی		
معناداری = ۰/۰۰		خنی دو = ۱۹/۸۲	۰/۰۰	۲۰/۳۶	۰/۵۸	مجموع		

«کالبدی» با میانگین رتبه‌ای ۲/۰۱ و بعد معنایی با میانگین رتبه‌ای ۱/۵۶ به ترتیب بعد از «فرهنگی - اجتماعی» بیشترین تأثیر بر خلوت‌گزینی ساکنین آپارتمان‌های مسکونی کوتاه مرتبه دارند.

همچنین با بررسی شاخص‌های مستخرج از بعد «فرهنگی - اجتماعی» ویژگی‌های فرهنگی ساکنین با میانگین رتبه ۳/۰۵، ویژگی جغرافیایی با میانگین رتبه ۳/۰۴ و ویژگی‌های مذهبی ساکنین با میانگین رتبه ای ۲/۰۷ به ترتیب تأثیرگذارترین شاخص‌های بعد «فرهنگی - اجتماعی» هستند. با این حال با بررسی مبانی نظری پژوهش و آپارتمان‌های مورد مطالعه، توجه طراحان به تأمین خلوت محدود به ویژگی‌های صرفاً عملکردی بوده و به ویژگی‌های فرهنگی - اجتماعی و مذهبی ساکنین توجه نگرده بوده است. از طرفی با بررسی وضع موجود می‌توان شاهد این مهم بود که ادراک قابلیت‌های محیطی موجود در ساختمان‌ها به‌منظور خلوت‌گزینی به داشن و فرهنگ ساکنین آن ارتباط دارد. درواقع ویژگی‌های فرهنگی - اجتماعی و مذهبی افراد در یک ساختمان با توجه آنان به ضرورت خلوت‌گزینی ارتباط نزدیکی دارد (مشروط بر یکسان بودن مساحت‌ها و خانوار همگن در تمامی مناطق).

در ادامه با بررسی شاخص‌های مستخرج از بعد «کالبدی» چیدمان مبلمان با میانگین رتبه‌ای ۳/۷۶، طراحی انعطاف‌پذیر با میانگین رتبه‌ای ۳/۶۲ و رعایت سلسله‌مراتب دسترسی با میانگین رتبه‌ای ۳/۲۴ به ترتیب تأثیرگذارترین شاخص‌های بعد «کالبدی» هستند.

نتایج حاصل از آزمون t یک نمونه‌ای ابعاد قابلیت‌های محیط به‌منظور خلوت‌گزینی نشان می‌دهد که همه ابعاد کالبدی، معنایی و فرهنگی - اجتماعی در سطح مطلوب ($p < 0.05$) و میانگین ملاکی بالاتر از (۳/۱) قرار گرفته است. در نهایت متغیر قابلیت‌های محیط به‌منظور خلوت‌گزینی در سطح مطلوب ($p < 0.05$) و میانگین ملاکی بالاتر از (۳/۱) قرار گرفته است.

با استفاده از آزمون فریدمن اولویت ابعاد قابلیت‌های محیط به‌منظور خلوت‌گزینی به ترتیب اهمیت گزارش شد؛ بنابراین اهمیت بعد «فرهنگی - اجتماعی» و بعد «معنایی» به ترتیب عنوان رتبه نخست و آخر را به خود اختصاص دادند. معناداری ضریب خی دو آزمون فریدمن نشان از وجود اهمیت و اولویت در سطح ابعاد قابلیت‌های محیط به‌منظور خلوت‌گزینی دارد.

نتیجه

در این پژوهش تأثیر قابلیت‌های محیطی و مؤلفه‌های آن بر چگونگی خلوت‌گزینی ساکنین ساختمان‌های مسکونی در چهار منطقه از شهر تهران مورد بررسی قرار گرفت. نتایج تحقیق که به مدد تلفیق دو روش کیفی و کمی به دست آمده است، نشان می‌دهد که سه بعد فرهنگی - اجتماعی، کالبدی و معنایی تأثیر متفاوتی بر تحقق خلوت در مسکن معاصر می‌گذارند. نتایج نشان می‌دهد که بعد «فرهنگی - اجتماعی» با میانگین رتبه‌ای ۲/۴۳ بیشترین تأثیر را از منظر چگونگی خلوت‌گزینی و تتحقق آن در مسکن از سوی ساکنین دارد. در ادامه بعد

با وجود آنکه در بسیاری از مطالعات نظری و نیز پژوهش‌های صورت گرفته، ابعاد زیباشناصی محیط بر اجتماع‌پذیری/گریزی تأثیرگذار است، با بررسی وضع موجود در نمونه‌های مطالعاتی نمود این بعد در هر فرهنگ با فرهنگ دیگر متفاوت است؛ لذا بهره‌گیری از این بعد به‌منظور خلوت‌گرینی ساکنین راهبردی کاربردی نیست. بر اساس پاسخ جامعه آماری، بهره‌گیری از راهبردهای انعطاف‌پذیری فضایی و نیز چیدمان (مبلمان) انعطاف‌پذیر که قابلیت پاسخ به چندین رفتار را دارا هستند، می‌تواند به عنوان راهبردی کاربردی برای خلوت‌گرینی فردی و یا جمعی قابل استفاده باشدند.

درنهایت با بررسی شاخص‌های مستخرج از بعد «معنایی» شاخص خوانایی محیط با میانگین رتبه‌ای ۴/۱۸ و شاخص بهره‌گیری از عناصر هویت‌مند، نماد و نشانه‌ها با میانگین رتبه‌ای ۳/۴۶ به ترتیب تأثیرگذارترین شاخص‌های بعد «معنایی» هستند. درواقع بر اساس پاسخ جامعه آماری و نیز وضع موجود در نمونه‌های مطالعاتی، خوانش و ادراک هرچه بیشتر ساکنین از فضای سکونتی خود باعث درک هرچه بیشتر قابلیت‌های محیطی موجود به‌منظور خلوت‌گرینی افراد می‌گردد. با این حال از میان دو مؤلفه کالبدی و فرهنگی – اجتماعی، مؤلفه معنایی، تأثیرگذاری کمتری به‌منظور خلوت‌گرینی از طریق بهره‌گیری از قابلیت‌های محیطی دارد. بر اساس یافته‌های تحقیق، از جمله راهکارهای قابل ارائه به‌منظور خوانش و ادراک هرچه بیشتر فضاهای داخلی می‌توان به افزایش حس تعلق آنان به محیط از طریق به کارگیری عناصر هویت‌مند، مصالح و المان‌های خاطره‌انگیز اشاره نمود.

در پاسخ به پرسش اول پژوهش مبنی بر بررسی رابطه میان نظریه قابلیت‌های محیط و مقوله خلوت‌گرینی در

مسکن می‌توان بر اساس آزمون فریدمن و t تست اذعان نمود که رابطه معناداری میان بهره‌گیری از قابلیت‌های موجود در محیط و خلوت‌گرینی وجود دارد. درواقع قابلیت‌های موجود در محیط همواره به عنوان یک راهکار پویا امکان تحقق و انتخاب میان خلوت و اجتماع‌پذیری ساکنین را فراهم می‌آورد.

در پاسخ به پرسش دوم پژوهش مبنی بر وضعیت آپارتمان‌های مسکونی شهر تهران از منظر قابلیت‌های محیطی موجود جهت تحقق خلوت می‌توان بیان نمود که بهره‌مندی از قابلیت‌های محیطی در فضاهای سکونتی به‌منظور اجتماع‌پذیری/گریزی هرچه بیشتر فضاهای در جهت تحقق خلوت ساکنین با مشکلات و محدودیت‌های متعددی همراه است. یکی از مهم‌ترین این محدودیت‌ها تنزل مساحت ساختمان‌ها در پی مشکلات اقتصادی مردم است. لذا در انتخاب نمونه‌های مطالعاتی، مساحت ساختمان و خانوارها به عنوان متغیر کنترل در نظر گرفته شد و به ویژگی‌های فرهنگی – اجتماعی و مذهبی ساکنین توجه بیشتری گردید. این مهم جنبه نوآوری این پژوهش نسبت به پژوهش‌های پیشین بود؛ چراکه در پژوهش‌های پیشین توجه پژوهشگران عمدتاً بر ویژگی‌های عملکردی و معیار کالبدی و شاخص‌های آن بر تحقق خلوت بوده است و به ویژگی‌های فرهنگی – اجتماعی ساکنین توجه نشده بود. درواقع بهره‌گیری از قابلیت‌های محیطی به فرهنگ، دانش، مذهب و الگوهای رفتاری ساکنین آن بستگی دارد؛ به عنوان مثال در یک فرهنگ خاص توجه به خلوت شخصی و محرومیت نسبت به فرهنگ دیگری اهمیت بیشتری دارد.

درنهایت و در پی پاسخ به پرسش سوم پژوهش می‌توان به‌منظور خلوت‌گرینی در ساختمان‌های مسکونی ابتدا به اولویت‌های فرهنگی – اجتماعی،

تبیین رابطه بین مؤلفه‌های مؤثر بر کیفیت فضای باز جمعی در ارتقاء اجتماع‌پذیری محیط. *فصلنامه مطالعات شهری*. ۱۰(۳۷). ۴۵-۵۶.

- شاهچراغی، آزاده؛ بندرآباد، علیرضا. (۱۳۹۹). محاط در محیط (کاربرد روان‌شناسی محیطی در معماری و شهرسازی). نشر سازمان جهاد دانشگاهی تهران. چاپ چهارم.

- شجاعی، دلارام؛ پرتوی، پروین. (۱۳۹۴). عوامل مؤثر بر ایجاد و ارتقای اجتماع‌پذیری در فضاهای عمومی با مقیاس‌های مختلف شهر تهران (نمونه موردی: فضاهای عمومی دو محله و یک ناحیه در منطقه ۷ تهران)، *فصلنامه علمی پژوهشی باغ نظر*. ۱۲(۳۴). ۹۳-۱۰۸.

- طباطبائی، سجاد؛ جهانگرد، حمیده. (۱۳۹۵). تحلیل ساختاری خودکارآمدی تصمیم‌گیری شغلی بر اطمینان تصمیم‌گیری شغلی با میانجی‌گری ابعاد فرصت‌یابی حرفة‌ای.

فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش‌نامه تربیتی. ۱۱(۴۷): ۸۵-۱۱۲.

- مولوی نجومی، پانیز؛ جلالیان، سارا؛ دزدار، امید. (۱۳۹۹).

تبیین قابلیت‌های بهینه محیط در راستای اجتماع‌پذیری فضاهای آموختشی فرهنگی مخصوص نوجوانان (نمونه مطالعاتی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان). *فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط‌زیست*. ۲۲(۱۱). ۶۱-۷۴.

- نقدبیشی، رضا؛ برق جلوه، شهیندخت؛ اسلامی، سید غلامرضا؛ کامل نیا، حامد. (۱۳۹۵). الگوی آموختش معماری بر اساس نظریه قابلیت‌های محیطی گیبسون. *هویت شهر*. ۱۰(۲). ۷۵-۸۴.

- Al-Birawi, Sana' and 'Adawi, 'Ala' Al-Din (2019) "Privacy Criterions and Elements in Islamic Residential Architecture." *Jordan Journal of Islamic Studies*: Vol. 15: Iss. 3, Article 20.

- Altman, I. (1975). Environmental and Social Behavior Monterey, Ca: Brooks/Cole.

- Bennet, S. A. (2012). Playground Accessibility and Neighborhood Social Interaction among Parents. *Social Indicators Research*. Volume 108. (2): 199-213.

- Bott, H. (2012). The dimensions of sustainability. In *GreenAge:Approaches and Perspectives Towards Sustainability* (Ergonul S, Kocabas A, Erbas E, Gundes S, Karaosman KS and Eren IO (eds)). Mimar Sinan Fine Arts University, Istanbun, Turkey, pp. 23-47.

- de Macedo, P.F., Ornstein, S.W. & Elali, G.A. (2022). Privacy and housing: research perspectives based on a systematic literature review. *J Hous and the Built Environ* 37, 653-683.

- De Feijter, F.J., van Vliet, B.J.(2021). Housing retrofit as an intervention in thermal comfort practices:

مذهبی و رفتاری ساکنین توجه نمود و در ادامه آن از راهبردهای کالبدی و شاخص‌های آن بهره جست.

با این حال با توجه به آنکه عموم پژوهش‌های مرتبط با خلوت‌گزینی متمرکز بر راهبردهای کالبدی و عملکردی بوده و به معیارهای فرهنگی - اجتماعی توجه کمتری شده است پیشنهاد می‌گردد تا پژوهش‌های بیشتری در این حوزه به منظور تحقیق خلوت از منظر معیارهای فرهنگی و مذهبی انجام شود.

پی‌نوشت

۱. انتخاب محدوده‌های مطالعاتی از طریق مشورت با اساتید و متخصصین و مشاهدات میدانی و عکاسی‌ها نیز با کسب اجازه از ساکنین آپارتمان‌ها صورت گرفته است.

2. Resample
3. Cross Loadings
4. Blindfolding
5. Tenenhaus et al.

فهرست منابع

- باقری، حسین؛ نوروزیان‌ملکی، سعید؛ حسینی، سیدباقر. (۱۳۹۵). شناسایی متغیرهای مؤثر بر اجتماع‌پذیری در حوزه مسکن. *مسکن و محیط روستا*. ۱۵(۲). ۲۸-۱۷.
- حبیب‌زاده، عمران؛ محمد، عینی‌فر، علیرضا؛ شاهچراغی، آزاده. (۱۴۰۱). تأثیر «گونه‌های سازمان فضایی» واحدی‌های مسکونی آپارتمانی بر «خلوت و تعامل اجتماعی» (موردنی‌پژوهی آپارتمان‌های مسکونی متدالو شهر آمل). *فرهنگ معماری و شهرسازی اسلامی*. ۷(۱). ۱۲۹-۱۳۶.
- خامنه‌زاده، حنانه. (۱۳۹۶). مفهوم خلوت و چگونگی تحقق آن در زیست-جهان خانه ایرانی مطالعه تطبیقی آن در خانه ایرانی ماقبل مدرن و خانه مدرن ایرانی. *باغ نظر*. ۱۴(۴۹). ۴۰-۳۱.
- دانشپور، سید عبدالهادی؛ چرخچیان، مریم. (۱۳۸۶). فضاهای عمومی و عوامل مؤثر بر حیات جمعی، *فصلنامه علمی پژوهشی باغ نظر*, دوره ۴، شماره ۷. ۲۸-۱۹.
- داوری، علی؛ رضازاده، آرش. (۱۳۹۳). *مدل سازی معادلات ساختاری با نرم‌افزار PLS*. تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.
- دهناو، نازنین؛ مهدی نژاد، جمال‌الدین؛ کریمی، باقر. (۱۳۹۹).

- Chinese and Dutch householder perspectives. *Energy Efficiency* 14, 2 .
- Forgas, J. (2000). Psychology of social interaction, interpersonal behavior. Translated by: M. Firoozbakht & K. Beygi, Abjd Publication .
 - Gifford, R., Steg, L., Reser, J. P. (2011). Environmental Psychology. In: Martin, P. R., Cheung, F. M., Knowles, M. C., Kyrios, M., Littlefield, L., Overmier, J. B., & Prieto, J. M. (Eds.). (2011). *IAAP handbook of applied psychology*. Wiley Blackwell.
 - Heft, H. (2005). Ecological psychology in context. James Gibson, Roger Baker and the Legacy of William James Radical Empiricism. Newyork: Routledge.
 - Kuoppa, J., Nieminen, N., Ruoppila, S., & Laine, M. (2019). Elements of desirability: exploring meaningful dwelling features from resident's perspective. *Housing Studies*.
 - Lennard, S. G., & Lennard, H. (1993). Urban Space Design and Social Life. Companion to contemporary architectural. (London: Rutledge).
 - Maier, J., Fadel, R., Georges, M. (2009). Affordance based design: Arelation of theory design. Research in engineering design, 20 .13-27.
 - Merino, M. D., Vallellano, M. D., Oliver, C., & Mateo, I. (2021). What makes one feel eustress or distress in quarantine? An analysis from conservation of resources (COR) theory. *British Journal of Health Psychology*.
 - Norman, D.A. (1999). Affordance, Conventions and design. *Interaction*.5(3).38-42.
 - Nguyen, V. M. (2020). Alone together. *Anthropology in Action*, 27(3), 14–17.
 - Osmand, H. (1957). Function as basis of psychiatric - ward design. Holt Rine hart & Winston.
 - Pallasmaa, J. (2009). The Thinking hand: Existential and embodied wisdom in Architecture.Chichester: Wiley Chichester.
 - Pols,Auke, J.K. (2012). Characterizing Affordance, The descriptions of affordance model. *Design studies*,33,113-125.
 - Rapoport, A. (1967). Yagua-Amazon dwelling Landscape,16,27-30.
 - Tenenhaus, M., Amato, S., & Esposito Vinzi, V. Z (2004). A global goodness-of-fit index for PLS structural equation modelling. In Proceeding of the XLII SIS scienific meeting, 739-742.
 - Young, F., Cleveland, B. (2022). Affordances, Architecture and the Action Possibilities of Learning Environments: A Critical Review of the Literature and Future Directions. *Buildings*. 12(1):76.

DOI: 10.22034/42.182.49